

ЛИНГВИСТИЧНА ГЕОГРАФИЯ И ДИАЛЕКТОЛОГИЯ ПРЕЗ ХХІ ВЕК

Дарина Младенова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

LINGUISTIC GEOGRAPHY AND DIALECTOLOGY IN THE TWENTY-FIRST CENTURY

Darina Mladenova
Sofia University “St. Kliment Ohridski”

This article not only presents and analyzes the edited volume “From Traditional to Interactive Linguistic Geography: Tributes to Professor Stoyko Stoykov (1912–1969) on His One Hundred and Tenth Birthday”, which contains the proceedings of a homonymous 2021 international scholarly conference, but also engages in a constructive dialogue with it. Some papers hold significant value in terms of their methodology, as they either deal with the chronological stratification of areas on a linguistic map, the new horizons which online polling has opened for dialectological research, the use of dialect corpora for the study of linguistic change, or survey the applications of the areal method in Slavic ethno-linguistics. Others report on the outcomes of empirical research, sometimes conducted through the prism of perceptual dialectology, ethnolinguistics, or etymology. Yet another group of papers present various projects in linguistic geography and dialectology, some of them focusing on the possibilities of digital linguistic mapping and interactive linguistic geography.

Key words: linguistic geography; mapping; interpretation of linguistic maps; dialectology; Bulgarian dialects; Romanian dialects; Albanian dialects; Slavic dialects

Статья представляет, анализирует и вступает в диалог со сборником «От традиционной к интерактивной лингвогеографии. Сборник в честь 110-летия со дня рождения проф. Ст. Стойкова (1912–1969)» (2021), содержащим доклады одноименной международной научной конференции. Некоторые из текстов, вошедших в сборник, имеют методологическую значимость, так как посвящены хронологической стратификации ареалов лингвистической карты, возможностям интернет-опроса в dialectологических исследованиях, использованию диалектного корпуса для изучения языковых изменений или дают обзор применения ареального метода в славянской этнолингвистике. Другие тексты предлагают конкретный анализ, иногда сквозь призму пер-

цептивной диалектологии, этнолингвистики или этимологии. Третьи рассматривают разнообразные лингвогеографические и диалектологические проекты, причем часть из них сфокусирована на возможностях цифровых лингвистических карт и интерактивной лингвистической географии.

Задачата на статията е да представи и анализира сборника *От традиционна към интерактивна лингвогеография. Сборник в чест на сто и десетата годишнина от рождението на проф. Ст. Стойков (1912–1969)* (Antonova-Vasileva et al., 2021) и да влезе в диалог с някои от текстовете в сборника, който събира на едно място приноси с по-методологическа насоченост и конкретни анализи и представя текущи лингвогеографски и диалектоложки проекти.

Сборникът съдържа докладите от международната научна конференция *От традиционна към интерактивна лингвогеография*, организирана на 28 и 29 април 2021 в рамките на финансирания от Фонд „Научни изследвания“ проект „Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“ и посветена на 110-та годишнина от рождението на основателя на българската лингвистична география проф. Ст. Стойков. В книгата, чийто отговорен редактор е Лучия Антонова-Василева и членове на редакционната колегия са Славка Керемидчиева, Ана Кочева и Илияна Гаравалова, са поместени 19 статии (и 4 резюмета на участници в конференцията, които не са предали текстовете си за печат), написани на английски, български, полски, руски, словенски и френски от учени от Албания, България, Косово, Полша, Румъния, Русия, Словения, Украйна и Хърватия. Прави впечатление, че единственият добре представен научен център в България е Институтът за български език, което не отговаря на очакването конференция, посветена на светлата памет на проф. Стойко Стойков, да се превърне в научен форум, който представя цялата палитра на диалектоложките изследвания в България и обединява диалектолозите от различни научни институции в България.

Отправна точка за Николае Сараманду (Nicolae Saramandu) от Института по лингвистика „Йоргу Йордан – Александру Росети“ към Румънската академия на науките и от Букурещкия университет в статията му *Emprunts latino-romans et roumains dans la langue bulgare* (9–21) е лингвогеографската студия на Максим Младенов „Ареална характеристика на романски елементи в българските диалекти“, като стремежът на автора е да предложи решение на посочената от Младенов трудност в разграничаването на раннолатинските (балканолатински) и по-късните румънски заемки. Сараманду се опира на картите на Младенов за 14 романски заемки: общославянските *гѹн’а*, *гѹнк’а* ‘ямурлук’ и *матор* ‘стар, възрастен, зрял’, южнославянските *чѹтура*, *кѹтел* и *кофтѹр* с ва-

лингвистична география към ареална лингвистика (срв. Mladenova, D. 2024, където се предлага и един възможен път за решението му). Вендина обосновава необходимостта картите от различните публикувани до момента томове на Общославянския лингвистичен атлас (ОЛА) да бъдат анализирани и теоретически осмислени, което би позволило те да бъдат включени в инструментариума на сравнително-историческите и етимологичните изследвания. Вендина смята, че рекартографирането на данните на Атласа е най-плодотворният – а според мен единственият – начин картите на Атласа да бъдат поетапно прочетени, наличните на тях ареали да бъдат групирани и така да се стигне до изясняването на типологията на ареалите. Основният въпрос, на който статията на Вендина се стреми да отговори, е какви критерии са надеждни, необходими и достатъчни за хронологическата стратификация на присъстващите на картите на ОЛА ареали. Впрочем на това място не е излишно да припомним, че и ареалните норми на Матео Бартоли, които също се опитват да интерпретират наблюдаваните ареали диахронно, са се родили в резултат на наблюдения върху една езикова група, в случая романската група. Вендина разделя критериите за хронологическата стратификация на ареалите от ОЛА на формално-картографски и собствено лингвистични и изтъква необходимостта те да се прилагат заедно. Формално-картографски критерии са степента на плътност на ареала, т.е. дали той е компактен или некомпактен, и неговата топографска характеристика, под което се разбира къде е разположен съответният ареал, напр. дали той е общославянски или се открива в част от славянските диалекти. Сред лингвистичните критерии са: дали основата на съответните кореспондиращи си лексеми (т.е. хетероними) е производна или непроизводна; дали са налице и къде са разпространени производни от съответните корени; има ли в съответния ареал конкуренция с друга лексема; дали значението на съответните хетероними е пряко или преносно; дали диалектното противопоставяне е двучленно или многочленно; дали има много или малко примери за съответните ареални съответствия. Вендина избира в тази статия да се спре на компактните ареали на картите на ОЛА и обособява няколко типа ареали и дава примери за тях: (1) Общославянски ареал, който плътно покрива цяла Славия. В този случай думата обикновено е непроизводна и има индоевропейски съответствия. Този тип ареал илюстрира праславянски езикови отношения. (2) Ареал, който покрива източно- и западнославянските диалекти и се отнася към късната праславянска епоха, когато южнославянските диалекти вече са се отделили от севернославянските. В този тип ареал често се наблюдават диминутиви или думи без надеждни индоевропейски съответствия, което показва иновативния му характер. (3) Ареал, който покрива плътно източно- и южнославянските диалекти и се характеризира с прасла-

вянски диалектизми обикновено с индоевропейски съответствия; (4) Източнославянски ареал, който се е формирал преди разпадането на източнославянското езиково единство; (5) Ареали, които характеризират един от славянските езици и съответно са най-късни, свързани са със собствената история на съответния славянски език.

В своя текст *Wariantywność gwarowych wykładników genetiwi na podstawie badań korpusowych* (32–42) Хелена Грохола-Щепанек (Helena Grochola-Szczerpanek) от Института за полски език към Полската академия на науките в Краков разглежда въз основа на електронен корпус на текстове от южните полски диалекти от областта Spisz до границата със Словакия в каква степен говорите пазят архаични генитивни окончания и как факторите възраст, пол и образование влияят върху разпределението на окончанията в речта на информаторите. Един от важните изводи е, че архаичните генитивни окончания се пазят най-добре, макар и не напълно последователно, сред най-възрастните информатори и че с намаляването на възрастта на информатора намалява и употребата им под влияние на интерференцията с книжовния език. Други наблюдения са, че жените са по-склонни от мъжете да употребяват диалектните форми и че разгледаните архаични диалектни генитивни окончания отстъпват пред техните общополски съответствия с различна скорост.

В своя текст *Dialectal phenomena in Northwestern Kosovo* (43–49), който се нуждае от сериозно езиково редактиране, за да бъде по-четивен, Юлка Имери (Yllka Imeri) от Университета „Фехми Агани“ в Джаковица, Косово представя съвсем накратко, без да ги придружи с анализ, някои фонологични и фонетични особености на албанската реч в град Печ в северозападната част на Косово: противопоставянето на дълга и кратка гласна *i*, варирането на гласни или на съгласни в една и съща дума и употребата на консонантните съчетания *nd* и *mb*, които неясно защо са интерпретирани в текста на статията като морфологично явление.

Статията на Кр а с и м и р а А л е к с о в а (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Идентификатори на българския езиков Изток и българския езиков Запад според перцепцията на съвременните българи* (49–63) е разработена в линията на перцептивната диалектология и перцептивната социолингвистика. Въз основа на национално представителна анкета сред 2018 пълнолетни българи се проучва възприятието на 12 некодифицирани явления в устната комуникация от гледище на *правилно / неправилно, западнобългарско / източнобългарско* и *звучи добре / не звучи добре*, като статията се фокусира върху отговорите, свързани със западнобългарския или източнобългарския характер на съответните явления. Анализът показва, че идентификаторите на българския езиков Запад са „екането“ (*бел, голем, хлеб; бехме, живехме, вървехме*) и пре-

метът на ударението в аорист и аористни причастия (*говорѣх, говорѣл, направѣх, направѣл*), а идентификаторите на българския езиков Изток са редукцията на неударено *е* в *и*, смекчаването на съгласни пред предни гласни (*Н'ѣ д'ит'ѣту ни нѣши*) и генерализираните винителни форми при съществителни от ж. р. с ударение върху окончанието (*главъ, главѣтъ, рѣкъ, рѣкътъ*). Анализът би спечелил от представянето, най-добре чрез карти, на разпространението на избраните езикови явления, което е възможно за голяма част от тях, тъй като те са включени в програмата на Българския диалектен атлас. Това обаче не е било направено заради ограниченията в обема на статията. Под източнобългарско или западнобългарско явление Алексова разбира явление, чийто диалектен ареал съвпада с източните или западните говори, както те се разделят според основната ятова изоглоса. Съответно тя смята, че разпространението на генерализираните винителни форми за ж. р. от типа *главъ, главѣтъ, рѣкъ, рѣкътъ* „не следва основната диалектна делитба“ (с. 58), т.е. според нейното разбиране за източнобългарско явление в случая няма съвпадение на оценките на респондентите с реалното диалектно разпространение. Същия тип разсъждение срещаме и по отношение на аористната тематична гласна *-а-* / *-ъ-* при глаголи от I спрежение, I разред (*чѣтах, отѣдах, донѣсахте, дѣдахте*) (с. 59), може би за определителния член *-тъ* при съществителните от ж. р., завършващи на съгласна (*радостъ, песентъ, мисълтъ*) (с. 58) и за идентифицирания от респондентите като западнобългарско явление предмет на ударението в аористни глаголни форми и аористни причастия (*говорѣх, говорѣл, направѣх, направѣл*). Смятам обаче, че за целите на едно такова изследване, което се фокусира върху най-общото възприятие на дадена езикова особеност като източно- или западнобългарска, за източно- / западнобългарско явление трябва да се приеме всяко явление, чийто ареал напълно или в голямата си част съвпада със или пък е част от ареала на източно- / западнобългарските говори, т.е. при едно такова разбиране като източно- / западнобългарско явление ще се интерпретира и явление, чийто ареал е по-малък от ареала на източно- / западнобългарските говори, и явление, чийто ареал надхвърля ареала на източно- / западнобългарските говори. Според едно такова разбиране формите от типа *главъ, рѣкъ, главѣтъ, рѣкътъ* (BDA 1: 137, 138; 2: 117; 3: 115, 116; 4: 141, 143) са без съмнение източнобългарски, въпреки че, от една страна, ареалът им не обхваща пирдопския, подбалканския, тетевенския, еркечкия и част от родопските говори, които също генерализират винителната форма, но рефлексът на голямата носовка в тях е друг, а от друга страна, в ареала им се включва и белослатинско-плебенският говор, който е западнобългарски говор, част от северозападните говори. Формите от типа *чѣтах, отѣдах* също са източнобългарски, макар ареалът им да обхваща само източната част

от източнобългарските диалекти – рупски, подбалкански и мизийски говори (вж. BDA 1: 180; 2: 192; 3: 207; BDA-OT IV: M 127). Форми като *радостъ*, *песентъ*, *мисълтъ* също са източнобългарски, въпреки изключването на пирдопския говор и родопските говори от ареала им поради различен рефлекс на голямата носовка и включването в ареала им на северозападните говори, които са западнобългарски по тип (BDA 1: 156; 2: 173; 3: 172; 4: 227). А пък формите от типа *говорѣх*, *говорѣл*, *направѣх*, *направѣл* са западнобългарски, въпреки че от една страна, ареалът се разширява на изток и обхваща и някои от най-западните източни говори, от друга страна, в него не се включват част от говорите в Македония, и от трета страна, при префигираните глаголи ареалът е по-малък и не включва северозападните говори (BDA 1: 127, 133; 3: 149, 151; 4: 195, 196, 197, 198, 200, 201; BDA-OT I–III: A 79–A 87).

Статията на Христина Дейкова (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) *За някои адвербиализирани падежни форми в българските пунктове на „Общославянския лингвистичен атлас“* (върху материал от том „Метеорология“)“ (64–71) представя и обяснява българските диалектни наречия за време със значение ‘през зимата’ (*зимъс(ка)*, *зѣме*), ‘през лятото’ (*л’ѣтос(ка)*, *лѣтоска*, *лѣте*), ‘през деня’ (*дъньска*, *дѣнем*, *дин’ѣ*), ‘през нощта’ (*ноштѣс(ка)*, *ноштем*, *нуштѣйѣ*, *ношт’ѣ*, *ношт’ѣ*), събрани по програмата на ОЛА. Фокусът на статията е върху етимологичното обяснение на различните форми – петрифицирани първични и вторични (по други склонитбени типове) падежни форми на съответните съществителни за винителен, местен и творителен падеж – с оглед на необходимостта те да бъдат представени на картите с обобщаващата транскрипция, използвана в ОЛА. Анализът отчита промените по аналогия на формите и фонетичните особености на съответните диалекти. Етимологията на типовете *дин’ѣ* и *ношт’ѣ* е коригирана. Струва ми се, че текстът би спечелил, ако беше придружен от карти, представящи разпространението на съответните типове в диалектите, или поне ако бяха описани съответните ареали в текста, което е направено само в някои от случаите. По повод на *л’ѣтус* ‘през това лято’ и *л’ѣте* ‘през лятото’ в Драгоево, Преславско (п. 137) Дейкова обръща внимание и на опозицията в семантиката на наречията между ‘фиксирано време’ и ‘общо понятие за време’, като тя се позовава и на наблюденията на М. Витанова върху тази семантична опозиция, а за наречията със значение ‘през деня’ Дейкова подчертава, че в българските диалекти континуантите на **дъньсь* „се специализират семантично за означаване на фиксирано време, т.е. ‘този, настоящия ден, днес’“. Може би използването и на материалите за семантичната карта Sm 3325 в ОЛА за значението на *lĕtosъ* (OLA Voprosnik: 67, 222) би могло да разшири тези много интересни

наблюдения върху семантиката на наречията, но всъщност този проблем най-добре може да се разработи въз основа на диалектни текстове, при което да се вземат предвид наблюденията на О. Младенова на базата на дамаскините, че наречията за време от тази група може да имат следните значения: (1) деиктично значение ('конкретен период от времето – предходен, съвпадащ или следходен спрямо момента на говорене (*тази зима – която мина, която тече или която идва*)', напр. с такова значение М. Витанова посочва *лѣтус* 'през следващото лято' в банатския говор в примера *Лѣтус за утѣда у Булгáрийа*); (2) индивидуативно значение ('през периода от време, за който става дума (*през зимата, за която става дума*)', срв. напр. следния книжовен пример при О. Младенова: *В „Севастопол“ не отидохме. В неделята бях цял ден по реката за риба*; (3) дистрибутивно значение ('всеки съответен период от време (*през всяка зима*)', срв. напр. следния пример, записан през 1992 г. от М. Младенов и Р. Александер в Белица, Ихтиманско: *одѣла съм въф Сѡфѣа чѣтери годѣни [...] мѣн завѣдоа ф Сѡфѣа да пѣчела / седѣла съм за трѣсе се на трѣе... за трѣесе дѣна за шѣесе лѣва / и съм гледѣла на еврѣите децѣта [...] и зимѣска идѣ тѣм а лѣтоска си дѡда та жѣна* (BDLT: Belica 1, 11–24); (4) типизирано значение ('през съответния период от време (*зимно време*)'), което съответства на „общо понятие за време“ и „време като съпътстващо обстоятелство“ при М. Витанова, срв. примерите на М. Витанова *Прул'ат сейѣт увѣсѣ* (Волак, Драмско) или *Лѣте със рѣмѣ се зарѣвами* (банатски говор) (Vitanova, 1999–2000; Mladenova, O. 2007, pp. 279–282). Би било интересно да се проследи дали ще се потвърди наблюдението на М. Витанова, че наречията с компонент -с означават 'конкретен период от времето', а формите в творителен и местен падеж – „време като съпътстващо обстоятелство“ и че в някои говори това противопоставяне е загубено (Vitanova, 1999–2000, p. 59).

Статията на В л а д и с л а в М а р и н о в (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) *За прогресивната асимилация на [в] в българския език (акустичен аспект)* (72–82) анализира акустичните стойности на реализациите на звучния лабиодентален проходен консонант [в] като последен елемент в дву- и трикомпонентни клъстѣри и степента на асимилацията му въз основа на записи на произнасянето на анализиранияте клъстѣри от двама информатори – жена със западнобългарска и мъж с източнобългарска артикулация. Вл. Маринов установява, че акустичните характеристики на [в] след беззвучна съгласна са непостоянни и зависят от следните фактори: (1) вид на предходния консонант – предходна преградна беззвучна съгласна влияе по-слабо върху акустичните стойности на [в] от предходна проходна беззвучна съгласна; (2) темп на речта и (3) произносителен стил – бързият темп на речта и небрежният (разговорният) произносителен стил допринасят

за прогресивната асимилация на [в]; (4) влияние на чуждоезикова артикулационна база – наблюдават се множество случаи на прогресивна асимилация на [в] след беззвучни съгласни от всички локални редове в българската реч на билингви, които използват активно румънския език, в който е кодифицирана прогресивната асимилация на [в] в някои думи.

Илияна Гаравалова (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) в статията си *Българските начини за назоваване на домашната котка в общославянски и европейски контекст* (83–98) разглежда българските диалектни названия на котката и котарака на фона на славянските названия и показва обвързаността на източнобългарския ареал с названия от корен *кот-* със севернославянския ареал и на западнобългарския ареал с названия от корен *мач-* с южнославянския ареал. Авторката обосновава необходимостта от ситуирането на българските данни на фона на славянските с липсата на българските данни на картите на Общославянския лингвистичен атлас за ‘мъжка котка’, ‘женска котка’, ‘малкото на котката’, умалително название за ‘котка’ и ‘общо название за котка’ „поради отсъствието на наша комисия по това време, която да предостави български диалектен материал за картографиране“ (с. 84). Всъщност по-точната формулировка на причината, поради която българските данни отсъстват от общо осем тома на ОЛА, би била, че българската национална комисия между 1982 и 2005 година преустановява участието си в работата по ОЛА. Прави впечатление, че макар да заявява, че ще използва данните на БДА за своя анализ, тъй като мрежата на БДА е много по-гъста от мрежата от български пунктове за ОЛА и за Европейския атлас (ALE), авторката не използва картата за ‘котарак’ от втория том на БДА (BDA 2: 198), тъй като смята, че са публикувани само карти за Западна България в третия и четвъртия том на атласа (с. 84, 91–92). Вследствие на това извън нейния анализ остават названията за ‘котарак’ *котобан*, *котован*, характерни за съртския говор, и остава неясно, че срещащото се според авторката в единични селища в Югоизточна България *котомбас*, всъщност характеризира еркечкия говор. Изглежда статията обединява две по-ранни работи на авторката на английски (Garavalova; 2020, 2021), като само първата от тях се цитира, и това обединяване е довело до повторения и недостатъчно добре изведена структура на текста. От по-късната статия на английски в текста са останали на френски (sic!) названия на тюркски, кавказки и угрофински езици, както те се използват в *Atlas Linguarum Europae* – *gagaouse*, *caucasiennes*, *mordve-erz*, *mordve-moksch*, *Mari-tscheremissen* (с. 85) – и многократно съкращението *dial.* за ‘диалектно’. Названията на котката в другите европейски езици присъстват само доколкото при контакт със славянските езици е било заето славянско название. В края на статията се обръща внимание на преносните

значения на българските диалектни названия за ‘котка’ в тяхната връзка с характеристиките на домашното животно.

В статията си *Памет, съществуване и забравя, отразени в историческото глаголно словообразуване на българския език* (99–112) Кирил Първанов (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) се занимава със семантиката, словообразователната структура и етимологичното значение на старобългарски и новобългарски глаголи със значение ‘помня’ (стб. помънѣти (сѧ), поманѣти (сѧ), помѣнѣти, новобълг. *помня, запомня, спомня си, припомня, напомня, опомня се*) и ‘забравям’ (стб. *збвѣити*, новобълг. *забравя*, диал. *забравя*) през призмата на психологията, философията и митологията.

Маргарита Котева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) в статията си *За славянската, балканската и националната специфика на кулинарната лексика в българските диалекти (върху лингвогеографски материал)* (113–129) представя връзките на българската диалектна кулинарна лексика със славянските и балканските езици. Въз основа на данните от ОЛА тя разделя българската кулинарна лексика от славянски произход на лексика, разпространена в южно-, западно- и източнославянски диалекти; лексика, характерна за южно- и западнославянски диалекти; лексика, разпространена в южно- и източнославянски диалекти; и лексика, характерна само за южнославянски диалекти. Освен това тя показва малко по-подробно въз основа на един пример – названията *плѣдне, ѱжина, вечѣр’а* за ‘следобедно ядене’ – връзките на различните български диалектни хетероними с различни части от Славия. Анализът на вписването на българската кулинарна лексика в славянската би спечелил много от картографското представяне на диалектния материал или поне от по-детайлното му локализиране, което например би показало, че лексиката, присъстваща и в трите подгрупи на славянските езици, не се състои само от общославянски думи като *вода*, но и от думи като **ajse, *mastъnъ, tьlstъ, *solnina* и др., които, макар и да присъстват и в трите подгрупи на славянските езици, са характерни само за част от диалектите. Напр. ареалът на названието за ‘мастен подкожен слой на прасе’ **solnina* (> бълг. *сланина*) обхваща българо-македонския и сърбо-хърватско-босненския диалектен континуум от южнославянските диалекти, полските и словашките диалекти от западнославянския диалектен континуум, а от източнославянските диалекти включва по-компактно югозападни украински диалекти и в по-малка степен западни и северни белоруски диалекти. При анализа на заетата от балканските езици българска кулинарна лексика Котева обръща внимание както на лексиката, която е част от българския книжовен език, така и на заемките в диалек-

тите, при които тя се съсредоточава върху заемките от турски и гръцки и подчертава, че често названието е заето заедно със съответната реалия. В последната част на статията си Котева показва ролята на природо-географския фактор, стопанско-културния тип и религиозния фактор за регионалната специфика в българската кулинарна лексика.

Мануела Невач (Manuela Nevaci) от Института по лингвистика „Йоргу Йордан – Александру Росети“ към Румънската академия на науките и от Букурещкия университет, Кармен-Ирина Флоаря (Carmen-Irina Floarea) от Института по лингвистика „Йоргу Йордан – Александру Росети“ към Румънската академия на науките и Силвиу-Йоан Бежинариу (Silviu-Ioan Bejinariu) от Института за компютърни науки към Румънската академия на науките в статията си *A new project: Romanian dialects from the North and South of the Danube in an European context (RoDialects – ALDRO)* (130–143) представят нов лингвогеографски проект, посветен на дакорумънските, арумънските, мегленорумънските и истрорумънските диалекти, разгледани в европейски контекст. Ще бъде използван въпросникът на ALE (ALE-Questionnaire), което ще позволи разглеждането на четирите диалекта на прарумънския в романски, балкански и по-широк европейски контекст. Мрежата на атласа, от който междувременно вече излезе един том (ALDRO) обхваща 98 дакорумънски пункта в Румъния, Молдова, Украйна и Сърбия, които са част от мрежата на ALE и са били проучени за ALE, 20 нови дакорумънски пункта в Румъния, Унгария, Сърбия и България и 22 нови пункта за румънските диалекти на юг от р. Дунав – 17 арумънски, 3 мегленорумънски и 2 истрорумънски. Тъй като фокусът на Атласа е върху единството на румънските диалекти на север и на юг от р. Дунав, са представени накратко примери за съответствие между дакорумънските диалекти, обикновено северозападната им част, но понякога и южната им част и диалектите на юг от Дунава, като ареалната обвързаност на южнодунавските диалекти с тези два различни дакорумънски ареала е илюстрирана и картографски с по един пример: северозападно дакорум. *sudoare* ‘пот’ < лат. *sudor* ~ арум. *sudoare*, южно дакорум. *ficat*, *hicat* ‘черен дроб’ (< лат. *ficatum*) ~ арум. *hicat*. В ALDRO ще се използват въведените за първи път в ALE мотивационни карти, при които се картографира мотивацията на думите, т.е. вътрешната им форма, а не самите думи, както е при ономасиологичната карта. Плодотворността на този подход при изследване на многоезични ареали е илюстрирана с изосемантичния развой ‘ечемик’ > ‘подуване на ръба на клепача, вследствие на възпаление’ в румънски, гръцки, латински, френски, български, руски, немски. Отделен раздел на статията описва техническата страна на проекта: (1) подхода, използван при арумънския атлас (ALAR) и румънския регионален атлас за Молдова и Буковина (NALRR-Moldova și Bucovina) за

изписване на сложната фонетична транскрипция, използвана от румънските диалектолози, вътре на самата карта, както е възприето в романската лингвистична география; (2) компонентите на лингвистичната и на географската база данни и (3) ГИС-базирания софтуер, който стъпвайки на тези бази данни ще направи самите карти, като от описанието на всички тези технически подробности читателят добива представа за богатите възможности, които се откриват пред ГИС-базираните лингвистични карти. При описанието на този проект правят впечатление няколко неща: (1) Авторите не посочват, че всъщност важен аргумент за създаването на такъв атлас е отсъствието на южнорумънските диалекти от мрежата на европейския атлас, т.е. ALDRO би допълнил не само ALE, но и картината на езиковата ситуация на Балканите; (2) Не е обяснено по какво ALDRO се различава от двата други предходни лингвогеографски проекта, които представят арумънските диалекти (Dahmen, Kramer 1985, 1994) и мегленорумънските диалекти (Wild 1983) също въз основа на въпросника на ALE; (3) Основна цел на атласа изглежда е да покаже единството на румънските диалекти на юг и на север от Дунава, а романският, балканският и европейският контекст биха присъствали в него само косвено – като възможност за такива съпоставки въз основа на публикуваните карти на ALE.

В уводната част на статията си *Interaktivna jezikovna karta s primeri slovenskih narečnih primerjalnih frazemov* (144–155) Мия Бон (Mija Bon) и Вера Смоле (Vera Smole) от Философския факултет на Университета в Любляна предлагат много полезна за чуждестранния читател панорама на прилагането на компютърни технологии в лексикографското и лингвогеографското представяне на диалектен материал, осъществявано в два центъра за диалектоложки проучвания в Словения – Института за словенски език към Научноизследователски център на Словенската академия на науките и Катедрата за словенистика във Философския факултет на Люблянския университет – и изброяват предимствата на интерактивните диалектни карти пред традиционните: възможността постоянно да бъдат допълвани, достъпността им за широката публика и интерактивността им в различните ѝ проявления – от превключване между слоевете на картата или между различни карти през възможността за увеличение на изображението и хиперлинкове към други лингвистични дигитални ресурси до възможността за съчетаване на текстово, визуално, аудио и видео съдържание. В изложението си двете авторки се съсредоточават върху устойчивите сравнения за човешки качества и състояния в проекта *Slovenski narečni atlas* (<https://sna.si/>), който използва за основа ареална карта на словенските диалекти и показва чрез цветни символи разпространението на диалектна лексика от различни лексико-семантични групи – за момента има названия на съдове,

на плодове, лексика, свързана с традиционната къща и фразеологизми за човешки качества и състояния. Материалът за картите е събиран чрез курсови и дипломни работи, разработени под ръководството на Смоле. Освен транскрибираното название, което присъства във всички случаи, платформата дава възможност и за аудиозапис, изображение (присъства при фразеологизмите) или снимка и аналитичен коментар, като тези възможности са оползотворени в различна степен. Статията показва с по един подробно анализиран пример всеки от типовете фразеологични карти в проекта: единична карта (за фразеологизма *dobër kot kruh* ‘много добър (за човек)’, букв. ‘добър като хляб’¹), обобщаваща или комбинирана карта (*len kot...* ‘мързелив като...’), която показва на една и съща карта различните устойчиви сравнения със структура ‘мързелив като...’, и мотивационна карта (*moćan kot...* ‘силен като...’), при която обектите, с които се сравнява в устойчивото сравнение, са групирани в следните типове: животно – домашно (тук спадат *bik*, *vol (junec)*, *konj*, *žrebec*, *svinja*, *bivol*), диво (*medved*) или екзотично (*lev*, *slon*), свръхестествено същество (*gajd/gejd*, *hrust* ‘великан’, *lintvern* ‘змей’, *hudič*, *vrag*, *satan* ‘дявол’), литературен герой (*Martin Krpan*, *Peter Klepec*, *Tarzan*), предмет (*zajla* ‘стоманено въже’, *star počen* ‘стара дървена обувка’) или дърво (*hrast* ‘дъб’).

Блажей Осовски (Błażej Osowski) от Университета „Адам Мицкевич“ в Познан в своята статия *Ankieta internetowa jako metoda badań źródnicowania geograficznego języka* (156–164) разглежда възможностите и ограниченията на индиректната интернетна анкета за изследване на географското многообразие на езика, като стъпва на опита, придобит при анкетата *Język w regionach*, която е била проведена между ноември 2019 и юли 2020 (с използване на формуляр за анкета на Google) и по която са получени 2550 попълнени анкети. Според Осовски по-добре е анкетата да бъде отворена за всички желаещи да я попълнят, а не да бъде ограничена само до определени възрастови и социални групи, както е в класическото диалектоложко изследване, от една страна, поради отрицателното отношение на потребителите към ограничения, налагани им в интернет, от друга страна, защото социалната диференциация при информаторите се превръща в езикова. Интернетната анкета може да бъде поместена в местни форуми и сайтове, както и в сайтове на местни издания и (културни) институции. Важно е частта от анкетата, отнасяща се до информатора, да включва местожителството му или административно-териториалната принадлежност на селището (като в български контекст това би могло да бъде общината), сменял ли е информаторо-

¹ Фразеологизъм с вътрешна форма ‘добър като хляб’ и значение ‘много добър’ има и в румънски, албански, френски и италиански (Aleksova, 2003, pp. 131–134).

рът местожителството си (къде и за колко време), типа на селището на местожителството (село, град), пол, година на раждане и коментар (за себе си или за анкетата). При въпросите по същество е важно формулировката да е най-обща, разбираема за нефилолози, а въпросите се е оказало много удачно да бъдат конструирани като избор между няколко възможни отговора с възможност за добавяне и на собствен отговор, тъй като наличието на възможни отговори опреснява паметта на информатора и стимулира независими асоциации. Работата със събраните по анкетата данни започва с отстраняване на невалидните или непълните анкети, напр. ако фокусът на изследването е върху лингвогеографското вариране, анкетите без попълнено местожителство трябва да бъдат отстранени от извадката. Анализът на анкетите започва с разпределение на събраните данни според принадлежността им към различните форми на езика – книжовен език, диалекти, разговорна реч, жаргон, като справки в речниците позволяват и отграничаването на остаряла и стилистически маркирана лексика. При диалектната лексика следваща стъпка в анализа е верификацията на данните чрез справки в специализираната диалектоложка литература, като тук са възможни няколко сценария: (а) диалектоложките източници може да потвърждават данните на анкетата, което свидетелства за стара особеност, която се пази в диалектите; (б) анкетата може да допълва или коригира наличните в диалектоложките източници данни, като примерът, който Осовски дава, е за разпространението на пол. *gula* ‘тромав, несръчен човек’, което богатият материал на полската анкета е позволявал да бъде картографирано, но за съжаление приложената към статията карта, към която се препраща в текста, липсва; (в) ако анкетата показва материал, който не се потвърждава от диалектоложките източници, по-нататъшната проверка трябва да отчита дали единиците се появяват в повече анкети от един и същи ареал, което би потвърдило тяхната достоверност, или пък алтернативно при спорадично появяващи се единици в отдалечени един от друг ареали, ако в диалектоложката литература за региона са регистрирани подобни форми или сродни думи, може да се потвърди, че това са редки диалектни форми. Несъмнени предимства на интернетната диалектоложка анкета са възможността освен географския фактор да бъде отчитан и социалният, както и възможността да бъдат получени за относително кратък период от време голям брой попълнени анкети – нещо непостижимо при пряка анкета на терен.

Статията на Розалия Колчар (Rozalia Colciar) от Института за лингвистика и литературна история „Секстил Пушкириу“ към Румънската академия на науките (Клуж-Напока, Румъния) *Commentaires méta linguistiques dans l'ALRR-Transilvania et dans le NALR-Crișana* (165–176) се ситиуира в полето на перцептивната диалектология и анализира от-

разяващите езиковото самосъзнание на говорещите металингвистични коментари на информаторите в два от регионалните румънски атласи – на Трансилвания и на Кришана, като това изследване се вписва в дълга поредица от изследвания на румънски диалектолози върху металингвистичните коментари на информаторите, отразени в румънските диалектни атласи и сборките с румънски диалектни текстове. Анализираните металингвистични коментари са разделени на две групи: (1) провокирани от анкетиращия в отговор на включен в програмата на атласите въпрос относно съседните селища, чийто говор се отличава от говора на информатора, и (2) спонтанни. Провокираните от анкетиращия металингвистични коментари на информаторите показват или съзнание за говорно единство със съседните селища, или се съсредоточават върху фонетични и лексикални различия на техния говор от съседните, като оценките за степента на различие се движат от „различава се малко“ до „различава се много“, „в нито едно село не говорят като тук“, „различия в много отношения“, също така може да се коментира темпото на говорене в съседните селища или да се дават оценки като „говорят много грозно и удължават думите“, „говорят по-книжовно“, „говорят по-като планинците“, „говорят банатски“, „говорят по-просташки“, „говоренето им е по-румънско“, „говорят по-като на село“. Спонтанните коментари се появяват при лексикални въпроси и разграничават в говора няколко лексеми, назоваващи близки денотати, характеризират синонимите по честота на употреба, посочват хетероним, който се употребява в други диалекти, характеризират една единица като по-стара от друга, определят една единица като типична за речта на младите, а друга – за речта на старите, сочат, че един от вариантите е по-книжен, или дават стилистичен синоним на думата.

Интересът на Анна Плотникова от Института за славистични изследвания към Руската академия на науките (Москва, Русия) към етнолингвистичния и ареалния анализ на пролетните южнославянски заклинателни формули против змии в източната, православната, част на Южна Славия, е отдавнашен. В текст от 2004 г. (Plotnikova, 2004, pp. 133–136 и карта П-1-14 и коментара към нея на с. 486–494) се анализират, включително и ареално, заклинанията против змии в деня на св. Йеремия, а в следващия си принос Плотникова (Plotnikova, 2013) разширява анализа до пролетните южнославянски заклинателни формули против змии и картографира кога се произнася заклинанието, кои са обектите на изгонване, сюжетите, началото и структурата на заклинанията и структурата на заклинанията в деня на св. Йеремия. Във включената в анализирания сборник статия *География наименований змей в южнославянских календарных заклинаниях* (177–188) не е казано изрично как тя се съотнася с текста от 2013 г. (Plotnikova, 2013), към чиито

карти препраща, но тя прилича на негова кратка версия, която се съсредоточава върху субекта, гонещ змиите в заклинанието, и върху начина на назоваване на змиите в заклинанията и обръща повече внимание на ареалната страна на анализа и на българския материал, който в някои от случаите е допълнен. Би било голямо улеснение за читателя, ако авторката беше препубликувала отново съответните карти, макар и без да излага в текста целия материал, на който те се основават. В първата част на статията си Плотникова се занимава със субекта, който изгонва змиите и гущерите и който е тясно свързан с пролетния празник, на който се извършват обредите за изгонване на змии, насекоми и др. Тя очертава в Южна Славия следните големи ареали: (1) западен (Босна, Западна Сърбия, Войводина) с персонифициран образ на празника на св. Лазар *Лазарица* или *Лазо*; (2) централен (Сърбия, Македония, Западна България) с образа на св. Йеремия; (3) източен с различни персонажи – *Баба Марта*, персонифициран образ на празника на първи март, *Благовец*, персонифициран образ на празника на Благовещение, *Младенци* ‘Св. Четиридесет мъченици’. В България се очертава западен ареал с главен персонаж *Св. Йеремия*, югозападен ареал с главен персонаж *Благовец*, източен ареал с (*Баба*) *Марта* и североизточен ареал със заклинания, произнасяни на празника на св. Четиридесет мъченици. Във втората част на статията си Плотникова се спира на названията на змиите в заклинанията, като очертава централен южнославянски ареал (западна Сърбия, Войводина, северна и централна Босна) с табуистични названия, производни от корени **pogan-*, **pъlz-*, **gu-ja*, който ареал се противопоставя на източната част на Южна Славия, където в заклинанията се употребява обичайното название за ‘змия’ **zъjъ* (в България обикновено в словосъчетанието *змии и гущери*). Обособен е и архаичният западномакедонски ареал, в който се употребява **pogan-* и общославянското **gad-*. Специален интерес представлява анализът на връзката между формата на названията и ритъма и римата в заклинанието: *плазарица* ‘змия’ се римува с *Лазарица*, *plazara* ‘змия’ се римува с генитивната форма *Лазара*, *гуја* / *гујурина* съответства на *Јеремија* (*Јеремија у поље, гујурине у море!*), а *гујавица*, *гујарица* на *Лазарица*.

Елена Узеньова от Института за славистични изследвания към Руската академия на науките (Москва, Русия) в статията си *Ареальный подход к изучению славянской духовной культуры: история и современность* (189–208) прави обзор на картографирането на славянската духовна култура (което авторката нарича *ареалогия*), като отчита по-широко и поднасянето в изследванията на групирани по типове данни, за които се дава и географска информация (това в терминологията на авторката е *картографиране*). Обзорът е направен на широкия фон на диалектоложкото, етнографското и фолклорното картографиране в славистиката,

като специално внимание е отделено, от една страна, на българистичните изследвания, а от друга страна, на интереса към ареалното членение на народната култура в московската етнолингвистична школа. Макар да е ясно, както отбелязва и авторката, че един такъв ограничен в своя обем обзор, не може да бъде пълен, бих добавила няколко заглавия. Узеньова цитира пробния том на „Малый диалектологический атлас балканских языков“ и подчертава авторството на А. А. Плотникова на етнолингвистичния въпросник за този атлас, но не посочва, че вече е излязъл посветеният на лексиката на духовната култура т. 1 от лексикалната серия на този атлас (MDABJa 1). Към монографиите, посветени на традиционната българска народна култура, бих допълнила диалектоложки разработения труд на Виолета Косеска с 29 карти за българската метеорологична и астрономическа лексика (Koseska, 1972), етнолингвистичното изследване на Василка Алексова за българската и румънската сватбена терминология (Aleksova, 2013), което макар да няма карти, изобилства с данни за разпространението на езиковите и етнографските явления и наблюдения над ареалите им, а също и още две работи, които са едновременно етнолингвистични, балканистични и ареалогични (в терминологията на Узеньова): книгата на Олга Младенова за лозарството и винарството на Балканите (Mladenova, O. 1998), в която присъстват 56 карти – ономасиологични, семасиологични, мотивационни или показващи разпространението на даден термин, както и етнографски карти за реалии, свързани с лозарството, или за типологията на празника на св. Трифон, и книгата на Дарина Младенова за балканските народни астроними (Mladenova, D. 2006) с 43 карти, които са ономасиологични, мотивационни или семасиологични лексикални карти, карти за фолклорните текстове и вярвания, свързани с астронимите, и етнолингвистични карти, които съчетават лингвистичните и фолклорните данни. И накрая едно пожелание: може би след този по-общ обзор авторката би могла да посвети един следващ текст на картографските подходи към народната култура – проблем, присъстващ и в настоящия текст, но неизведен достатъчно на повърхността като основна нишка на разсъжденията.

В статията си *Системата на роднинските названия, отразена в т. 11. „Степени родства“ на Общославянския лингвистичен атлас* (209–223) Славка Керемидчиева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) изнася някои предварителни резултати от работата на българския екип върху том 11 от ОЛА, посветен на роднинската терминология, и прилага две карти: ономасиологичната карта, посветена на названията за ‘мъж, съпруг’ и семасиологичната карта за различните значения на немската заемка *švager-ъ*. Използвайки ономасиологичните и семасиологичните карти в атласа, Керемидчиева очертава пластовете в роднинската терминологи-

гия: общославянска лексика (**mǫžь*, **děte*, **dědъ*, **baba*), необщославянска лексика, т.е. лексика, която отсъства в някои от славянските езици (**zětъ*, **otъсь*, **svekrъ*, **tъstъ*, **děverъ*) и лексика, появяваща се само в един от славянските езици, като спецификата може да е на лексикално (напр. пол. *kobieta* ‘жена’) или на словообразователно равнище (бълг. **sirače*). Особено богати на форми, характерни за един от славянските езици, са картите за ‘свекър’ и ‘свекърва’. Авторката обръща внимание, че в някои от случаите думите са наследени от индоевропейския праезик, напр. **bratrъ*, **dъkti*, като ще обърне внимание, че би било по-добре справките за етимологията на думите да са направени не само в „Българския етимологичен речник“ (BER) и „Етимологичния речник на руския език“ на М. Фасмер (Fasmer, 1967–1973), но и в авторитетните речници, реконструирани праславянската лексика „Этимологический словарь славянских языков“ (EhSSJa) и „Słownik prasłowiański“ (SP). Керемидчиева се съгласява с наблюдението на Вендина, че често единството на славянските езици се изразява в присъствието на картите на думи от един и същи корен, които се различават обаче словообразователно и след като изброява като примери за това положение картите за ‘майка’, ‘майчица’, ‘синче’, ‘братче’ и ‘сестричка’, се спира малко по-подробно на картата за ‘сираче’, на която се наблюдават еднокоренните лексеми **sirota*, **sirotkъ* и **sirače*. Една от линиите в анализа на Керемидчиева е дали присъстват заемки на съответните карти, като изводът на авторката е, че повече заемки има при термините за родство по брак, а при термините за кръвно родство заемките са по-малко, като тя смята, че проникването на заемките допринася за опростяването, т.е. разрушаването, на старата славянска система от роднински названия и илюстрира това свое мнение с немската заемка *švagerъ*, която в словенски, западнославянските езици и югозападните украински говори съчетава три значения ‘мъж на сестрата; зет’, ‘брат на жената; шурей’ и ‘брат на мъжа; девер’, докато в белоруските и в част от украинските говори значенията са две: ‘мъж на сестрата’ и ‘брат на мъжа’ (при описането на наблюденията си върху картата за *švagerъ* Керемидчиева дава за всички споменати по-горе диалекти, че значенията са три, но всъщност картината е по-диференцирана, както може да се види от приложената карта). Ако Керемидчиева беше отчела, че нем. *Schwager* означава ‘съпруг на сестра или брат на брачния партньор’ (DWDS), щеше да може да обясни с широкото значение на немската дума това, че и славянските езици, заели нем. *Schwager*, изразяват с *Schwager* три значения, за които в славянската система от роднински термини има отделни и различни названия. Макар да е ясно, че използваната в статията библиография по темата за роднинските термини не претендира за пълнота, все пак прави впечатление отсъствието в нея на две основополагащи работи:

трудът на О. Н. Трубачев за славянските роднински термини (Trubachev 1959) и на Хр. Холиолчев, М. Младенов и Л. Радева за българската роднинска терминология (BSRL).

В статията си *Възможностите на дигиталните карти за по-детайлно разглеждане на диалектните явления* (224–238) Лучия Антонова-Василева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) представя начина на картографиране на названията за ‘ечемик’ в БДА, БДА-ОТ и в проекта „Лингвостатистическо изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“ (<https://www.lexicalgeolinguistic.org/Dialects/>). Първо е анализирано символното картографиране в БДА: едноплановата словообразователна карта в БДА 1 (к. 190) и БДА-ЕМ (к. 142) и двуплановата лексикално-словообразователна карта в БДА 3 (к. 259), като тук е трябвало да бъде включена и фонетичната еднопланова карта за различието в краесловната съгласна *ечемѣк* // *ечемѣк*’ в БДА 2 (к. 62) и комбинираната карта за множество явления, сред които и отсъствие на гласна след съгласна *ч* в *ечмѣк* в БДА-ЦБ (к. 84). Следващата стъпка в анализа са едноплановите ареални карти в БДА-ОТ: фонетичните карти за смесването на носовките в началото на думата и за лабиализацията *и* > *у* на гласната между *ч* и *м* и словообразователната карта (BDA-OT I–III: Ф 32, Ф 73, Л 108). Етимологичният анализ на думата, който се движи в две посоки – принадлежността на праслав. **ęstu* (в род. пад. **ęstene*) към старите *п*-основи и мотивацията на праславянското название – би спечелил, ако се беше опрял и на речниковите статии за праслав. **ęstu* и етимологически свързаните с него **ęčaja*, **řkotъ* в (EhSSJa 6: 63–64; 40: 53–54). От направения анализ не става ясно, че противопоставянето между характерните за северния ареал форми на *-ик* (и *-ѣк*) и характерните за южния ареал форми на *-ен* се наблюдава и при другите думи от старите *п*-основи (*камѣк*, *кремѣк*, *пламѣк*, *ремѣк*) и че това е проблем, който е привличал многократно вниманието на българските диалектолози (Stoykov, 1968; Keremidchieva, 1985; Mladenova, D. 2001, 160–163, к. 3 на с. 179). Последната стъпка в анализа на Антонова-Василева е представянето и обосноваването на избраните картографски решения в дигиталните карти – символна и ареална – за ‘ечемик’ в рамките на проекта „Лингвостатистическо изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“. По-големите възможности на дигиталните карти в сравнение с хартиените, Антонова-Василева вижда, от една страна, в отворената им мрежа, т.е. в това, че е възможно всяка карта да бъде изработена въз основа на целия достъпен материал. При картите за ‘ечемик’ това са не само публикуваните и архивните карти от БДА и БДА-ОТ, но и данните от Архива за Български диалектен речник, и за мен не стана ясно дали се използват също и материалите от

архивите на европейския и общославянския атлас. Друго много значимо предимство на дигиталната карта са широките ѝ възможности за многопланово представяне на езиковите явления. Така например дигиталните карти за ‘ечемик’ успяват да предадат лексикални, словообразователни и няколко вида фонетични различия – смесване на носовките в началото на думата, лабиализация, отсъствие на гласна между *ч* и *м*, начална гласна *о-/у-*, елизия на началната гласна.

Участниците в проекта „Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика“ се стараят да спазват основните принципи на картографиране, възприети в БДА и БДА-ОТ, като в някои случаи дори следват избора на цветове и знаци от БДА и БДА-ОТ. Това обаче е довело, че те са си наложили някои ненужни ограничения. Трябвало е принципите на картографиране в БДА и БДА-ОТ да бъдат възприети най-общо: (1) че ще има символни цветни карти както в БДА и ареални цветни карти, така и в БДА-ОТ; (2) че с различно запълване на символите ще се изразява вторият план в картите, както е в БДА; (3) че при избора на цветове, със студените цветове ще се картографират заемките, а с топлите – домашните думи, както е в БДА-ОТ. При ареалните карти те са надградили над практиката на БДА-ОТ, използвайки не само ареали в плътен цвят, но и ареали с различни видове заштриховки в цвят. Струва ми се, че и по отношение на символните карти те не е трябвало да се придържат само към цветните кръгчета, характерни за БДА, а е трябвало да възприемат цяла палитра от знаци – правоъгълници, квадратчета, триъгълници, ромбове и т.н., което би им дало възможност да добавят още един план в картите си. Друго решение, което смятам за ограничаващо и което следва от избора да изработват две еквивалентни карти – символна и ареална, е придържането във всяка от картите само към символите или само към ареалите, а това лишава авторите от възможността да съчетават в една карта ареали, символи и изоглоси, което много би повишило четивността на картите им. За визуално неудачно смятам обособяването на варианти с букви или цифри в рамките на кръгчето или ареала (буквите идват „по наследство“ от БДА-ОТ, а цифрите – от БДА): при символните карти не се вижда добре каква е буквата и увеличението вътре в картата не помага, тъй като при увеличението знакът силно се смалява, а при ареалните карти в легендата не е посочено какво е значението на буквите. В резултат на възприетите ограничения, за да предадат лексикалните, словообразователните и няколко различни фонетични различия в символната карта, авторите на картата са разполагали само с две средства – цвят и различно запълване на кръгчетата, при това цветът е ограничен до топлите цветове, тъй като студените са резервирани за заемките, а единствената заемка на картата за ‘ечемик’ е *apnà*. Цвета те използват и за лексикалните различия (синьо

за *арпѧ* и други цветове – кафяво, жълто, червено и оранжево за названия, наследници на праслав. **ѣсту*), и за словообразователните различия (кафяво за словообразователните варианти със суфикс *-ик* и червено за формите на *-ен*, но също и за формата без суфикс *йечѣм*), и за някои от фонетичните различия (отсъствието на гласна между *ч* и *м* във формата *ечмик* се предава с жълто, а вариантът *йечмѣк* с *-ѣк* вместо *-ик* е в оранжево). При това решение за използване на цветовете суфиксът *-ик* не се предава винаги с кафяво, а с кафяво или жълто. С различно запълване на кръгчетата са изразени някои от фонетичните различия: лабиализацията, начална гласна *о-/у-* и изпадане на началната гласна. С букви в червеното кръгче се изразяват различни рефлексии в резултат на смесването на носовките. От систематизирането на информацията какво картографско средство се използва за изразяването на какъв вид лингвистично явление се вижда, че не е спазен характерният за картографската практика на БДА принцип да се използва едно единствено картографско средство за изразяването на всеки един от лингвистичните планове на картата. Ако разполагаме с по-широк кръг от картографски средства, както предлагам, и искаме да спазим принципа „едно картографско средство – един лингвистичен план“, бихме могли при символната карта за 'ечемик' да използваме различните цветове само за словообразователните различия, които са най-ярките при тази карта, а чрез различни по форма знаци и различното им запълване да се изрази фонетичното вариране. За изразяване на лексикалното различие между *арпѧ* и континуантите на праслав. **ѣсту* бих използвала различен тип знаци и бих включила и черното като „не-цветя“: за *арпѧ* плътна черна чертичка (примерно хоризонтална), а за континуантите на **ѣсту* цветни знаци фигури – кръгчета, квадратчета, ромбчета, правоъгълничета, триъгълничета.

В статията си *Съвременна интерактивна лингвогеография в Секцията за българска диалектология и лингвистична география* (239–246) Ана Кочева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) накратко представя работата по четири лингвогеографски проекта в Секцията за българска диалектология и лингвистична география в Института за български език. Щеше да бъде добре, ако към всеки от представените проекти беше даден линк (пропуск, който аз поправам, добавяйки линкове, където съм ги намерила) и ако проектите бяха ситуирани в контекста на други подобни изследвания. Първият представен проект е *Карта на диалектната делитба на българския език* (https://ibl.bas.bg/bulgarian_dialects/), който от печатна и дигитална карта на класификацията на българските диалекти, прераства в интерактивна карта с предоставените възможности да бъде отворен в отделен прозорец текст или аудио за дадено селище, като стремежът е бил тези възможности да са разпределени горе-долу равномерно меж-

ду различните типове диалекти, като аудиофайловете са явно по-ново допълнение и то още не присъства в повечето югозападни, част от юго-източните и моравските говори. Текстовете описват накратко диалектните особености на селището според архива на БДА и предлагат кратък транскрибиран диалектен текст, а аудиото е диалектен запис от съответното селище. От представянето на този проект, може да се заключи, че „Картата на диалектната делитба на българския език“ е насочена главно към широкия потребител в интернет и е разглеждана като инструмент „за популяризиране на научни знания“. Вероятно поради тази причина диалектните аудиозаписи не са придружени с метаданни, както е прието, когато съответният интерактивен диалектоложки проект е с научна насоченост, срв. напр. подхода в *Bulgarian Dialectology as Living Tradition* (BDLT) или в *Отвъддунавския електронен корпус* (ОЕК). В „Картата на диалектната делитба на българския език“ няма информация кои са били учените, които са направили аудиозаписа, кога е бил направен аудиозаписът, година на раждане, пол, място на раждане и евентуално и друга информация за информатора, само се отбелязва дали записът е бил предоставен от учен извън Секцията за българска диалектология и лингвистична география.

Вторият представен проект е печатната *Карта на българския език на ново място по света* с автор А. Кочева (2016), на която е картографирано къде по света има български общности и с каква численост са те по данни на Държавната агенция за българите в чужбина. Понеже става дума за печатна, а не за дигитална карта, съответно в този случай проектът не е интерактивен. При представянето му се акцентира върху централната роля на българския език в различните му форми „за обединяване на българската диаспора“ и за „обединяване и съхраняване на нацията“.

Третият представен проект е *Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия* (<https://kulinar.ibl.bas.bg/>) – една много интересна и актуална инициатива, сходна с румънската платформа *ECultFood*. При българската *Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия* отново прави впечатление, че за предоставените аудио- или видеозаписи често се дава само заглавие на рецептата и по-рядко продуктите и начинът на приготвяне. За сравнение ще посоча, че напр. в цитирания румънски проект за всеки от видеозаписите разполагаме с унифицирано описание на рецептата (начин на представяне на рецептата – дали тя е разказана или е показано приготвянето; категория; продукти; процеси); данни за информатора (инициали; десетилетие, в което е роден; народност; религия; пол); име на учения, осъществил записа на терена; име на обработилия видеофайла; географска характеристика (селище, община, окръг), като е възможно да се види и разположението на селището на картата; ключови думи, по които е въз-

можно търсене в сайта; как да бъде цитиран видеоматериалът. Наличието на подобна систематизирана информация в българския кулинарен проект би улеснило използването на видео- и аудиоматериалите за научни цели. Още няколко неща правят впечатление при този проект. Той е именуван „Интерактивна кулинарна карта...“, но картата не служи за лингвогеографски цели, напр. за да се покажат на нея някакви различия в кулинарната лексика или в начина на приготвяне на определено ястие, тя просто е избраният начин за достъп до събрания материал чрез едни много симпатични картинки на гювечета в народен стил. На сайта на проекта има още индекс на рецептите и публикации по проекта – електронна книга и статии, за които обаче за съжаление липсва информация къде са били публикувани.

Четвъртият посочен проект в статията на Кочева е *Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика*, на който вече се спрях по-подробно във връзка със статията на Антонова-Василева.

В края на тома са поместени четири резюмета – явно на участници в конференцията, които не са предали текстовете си за печат: Дуня Брозович Рончевич (Dunja Brozović Rončević) от Университета в Задар, Хърватия с темата *Linguistic Geography of Croatia in the European Context (LINGEH): a New Geolinguistic Project in Croatia*, Павло Гриценко от Института за украински език към Украинската академия на науките с темата *Еще раз о карпатских элементах в контексте болгарских и сербских соответствий*, Катерина Ушева (Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, Българска академия на науките) с темата *Централнобългарският лексикален изоглосен пояс и Раки Бело* (Университет на Тирана) и Миранда Бело (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“) с темата *Баба Марта – обичаи, традиции и легенди на българите от Албания*.

Част от отбелязаните в хода на моето изложение пропуски, слабости и очевидни грешки е трябвало да бъдат отстранени от съставителите и научните редактори на сборника, тъй като сборникът не е разполагал с редактор и коректор от издателството на БАН, може би поради кратките срокове, в които е трябвало да бъде публикуван. Въпреки посочените слабости обаче пред нас е сборник, който, от една страна, очертава съхранените и през XXI век научни традиции и посоките, в които се движат съвременната лингвистична география и съвременната диалектология, определяни до голяма степен от новите технически средства, достъпни на учените в компютърната ера, а от друга страна, предоставя възможности за диалог, както личи и от настоящата статия.

ЛИТЕРАТУРА

- АЛЕКСОВА, В. 2003. Представата за човешката доброта в румънската фразеология. – В: АСЕНОВА, П. (съст.). *Актуални проблеми на балканското езикознание. Аспекти на изследването на общобалканската лексика. Доклади от Междунационална научна конференция, София, 30.09–01.10.2002 г.* Велико Търново: Faber, 2003, 130–137. ISBN 954-775-226-X.
- АЛЕКСОВА, В. 2013. *Сватбената терминология в българския и румънския език (Етнолингвистично изследване)*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. ISBN 978-954-07-3479-8.
- АНТОНОВА-ВАСИЛЕВА и др. 2021: АНТОНОВА-ВАСИЛЕВА, Л. (отг. ред.). КЕРЕМИДЧИЕВА, С., КОЧЕВА, А., ГАРАВАЛОВА, И. (ред. колегия). 2021. *От традиционна към интерактивна лингвогеография. Сборник в чест на сто и десетата годишнина от рождението на проф. Ст. Стойков (1912–1969)*. София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“. ISBN 978-619-245-193-6.
- БДА: *Български диалектен атлас*. 1964–1981. Съст. под ръководството на СТ. СТОЙКОВ и С. Б. БЕРНИЦЕЙН. Т. 1–4. София: Издателство на Българската академия на науките.
- БДА-ЕМ: ИВАНОВ, Й. 1972. *Български диалектен атлас. Българските говори в Егейска Македония. Т. I. Драмско, Сярско, Валовишко и Зилиховско*. София: Издателство на Българската академия на науките.
- БДА-ОТ: *Български диалектен атлас. Обобщаващ том*. Ч. I–III. Фонетика. Акцентология. Лексика. КОЧЕВ, И. (отг. ред.), КОСТОВА, Т., КЯЕВА, Е., ТЕТОВСКА-ТРОЕВА, М. София: Издателска къща „Труд“, 2001. ISBN 954-90344-1-0. Ч. IV. Морфология. ТЕТОВСКА-ТРОЕВА, М. (гл. ред.), КЯЕВА, Е. (зам. гл. ред.), АНТОНОВА-ВАСИЛЕВА, Л., ВИТАНОВА, М., КЕРЕМИДЧИЕВА, С. София: Издателство на Българската академия на науките „Проф. Марин Дринов“, 2016. ISBN 978-954-322-857-7.
- БДА-ЦБ: БОЖКОВ, Р. 1986. *Български диалектен атлас. Северозападните български говори в Царибродско и Босилиградско*. София: Издателство на Българската академия на науките.
- БЕР: *Български етимологичен речник*. Т. 1–8. София: Издателство на Българската академия на науките, 1971–2017.
- БСРЛ: ХОЛИОЛЧЕВ, Х., МЛАДЕНОВ, М., РАДЕВА, Л. 2012. *Българска семейно-родова лексика. Енциклопедичен речник*. София: Изток-Запад. ISBN 978-619-152-143-2.
- ВИТАНОВА, М. 1999–2000. Наречия за време в българските диалекти. – *Български език*, 48, № 3, 1999–2000, 56–60. pISSN 0005-4283, eISSN 2603-3372.
- Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия*. <https://kulinar.ibl.bas.bg/> [Accessed 25 April 2024].
- Карта на диалектната делитба на българския език*. https://ibl.bas.bg/bulgarian_dialects/ [Accessed 25 April 2024].
- КЕРЕМИДЧИЕВА, С. 1985. Диалектните словообразователни варианти на лексемите *камък*, *кремък*, *пламък* и *ремък* в светлината на най-новите данни на лингвистичната география. – *Български език*, 35, № 2, 1985, 104–109. pISSN 0005-4283, eISSN 2603-3372.

- Лингвогеографско изследване на взаимовръзката между българската и европейската диалектна лексика*. Проект № ДН 20/11 от 11.12.2017, финансиран от ФНИ. <https://www.lexicalgeolinguistic.org/Dialects/> [Accessed 25 April 2024].
- МДАБЯ 1: СОБОЛЕВ, А. Н. (ред.). 2005. *Малый диалектологический атлас балканских языков*. Серия лексическая. Т. 1. Лексика духовной культуры. München: Vblion Verlag. ISBN 3-932331-53-2.
- МЛАДЕНОВ, М. СЛ. 2008а. Ареална характеристика на романски елементи в българските диалекти. – В: МЛАДЕНОВ, М. СЛ. *Диалектология. Балканистика. Етнолингвистика*. МЛАДЕНОВА, Д., МЛАДЕНОВА, О., КОЛЕВ, Г. (съст. и ред.). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 236–272. ISBN 978-954-07-2684-7.
- МЛАДЕНОВ, М. СЛ. 2008б. Ареална характеристика на гръцките заемки в българските диалекти. – В: МЛАДЕНОВ, М. СЛ. *Диалектология. Балканистика. Етнолингвистика*. МЛАДЕНОВА, Д., МЛАДЕНОВА, О., КОЛЕВ, Г. (съст. и ред.). София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 211–235. ISBN 978-954-07-2684-7.
- МЛАДЕНОВА, Д. 2001. Към въпроса за относителната хронология на западно-източното деление на българските говори. – В: ТОДОРОВ, В. (съст.). *Изследвания в чест на чл.-кор. професор Страшимир Димитров*. Т. 1. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 154–184. ISBN 954-430-832-6.
- МЛАДЕНОВА, Д. 2006. *Звездното небе над нас. Етнолингвистично изследване на балканските народни астроними*. София: Академично издателство „Проф. Марин Дринов“. ISBN 954-322-049-2; 978-954-322-049-6.
- МЛАДЕНОВА, Д. 2024. *От лингвистична география към ареална лингвистика. Теория и практика на анализа на късни явления в българския език*. Второ допълнено издание. София: Факултет по славянски филологии, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. ISBN 978-619-7433-27-2; 978-619-7433-28-9 (pdf). DOI <https://doi.org/10.60056/AM.2024.28.560>.
- ОЕК: МЛАДЕНОВА, О., Д. МЛАДЕНОВА, В. СТОЙКОВ. *Отвъддунавски електронен корпус. Допълнение към „Българските говори в Румъния“ от Максим Младенов*. / *Transdanubian Electronic Corpus. Supplement to “Bulgarian Dialects in Romania” by Maxim Mladenov*. 2001–2020. <http://www.corpusbdr.info/?lang=bg> [Accessed 25 April 2024].
- ОЛА: *Общеславянский лингвистический атлас. Серия фонетико-грамматическая*. Вып. 1–. 1988–. *Серия лексико-словообразовательная*. Вып. 1–. 1988–.
- ОЛА Вопросник: *Вопросник Общеславянского лингвистического атласа*. Москва: Наука, 1965.
- ПЛОТНИКОВА, А. А. 2004. *Этнолингвистическая география Южной Славии*. Москва: Индрик. ISBN 5-85759-287-9.
- ПЛОТНИКОВА, А. А. 2013. Весенние заклинательные формулы изгнания гадов. – В: ПЛОТНИКОВА, А. А. *Южные славяне в балканском и общеславянском контексте: этнолингвистические очерки*. Москва: Институт славяноведения РАН, 66–122. ISBN 978-5-7576-0294-3.
- СТОЙКОВ, СТ. 1968. Към българското диалектно словообразуване (Словообразвателни варианти на лексемите „камък“, „кремък“, „пламък“ и „ремък“). – *Българ-*

ски език, 18, № 4–5, 1968, 358–368. pISSN 0005-4283, eISSN 2603-3372.

ТРУБАЧЕВ, О. Н. 1959. *История славянских терминов родства и некоторых древнейших терминов общественного строя*. Москва: Издательство Академии наук СССР.

ФАСМЕР, М. 1967–1973. *Этимологический словарь русского языка*. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. Т. 1–4. Москва: Прогресс.

ЭССЯ: ТРУБАЧЕВ, О. Н., ЖУРАВЛЕВ, А. Ф., ВАРБОТ, Ж. Ж. (ред.). *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*. Т. 1–. Москва: Наука, 1974–.

REFERENCES

ALAR: *Atlasul lingvistic al dialectului aromân*. București: Editura Academiei Române. Vol. 1. SARAMANDU, N., NEVACI, M. (ed.), 2014. ISBN 978-973-27-2465-1. Vol. 2. SARAMANDU, N., NEVACI, M., 2020. ISBN 978-973-27-3293-9.

ALDRO: *Atlasul lingvistic al dialectelor românești din nordul și sudul Dunării (ALDRO)*. Vol. 1. NEVACI, M., SARAMANDU, N. (coord.). SARAMANDU, N., NEVACI, M., FLOAREA, I., BEJINARIU, S.-I., FARCAȘ, I.-M., CONSTANTIN, F. R., BOTA, M., ȚÎRCOMNICU, E. București: Editura Universității din București, 2024. ISBN 978-606-16-1507-0.

ALE: *Atlas linguarum Europae*. Cartes et Commentaires. I–IX. Assen: Van Gorcum, Rome: Poligrafico, București: Editura Universității din București, 1983–2015.

ALE-Questionnaire: *Atlas Linguarum Europae. Premier Questionnaire*. Assen: Van Gorcum, 1976. ISBN 90-232-1439-0.

ALEKSOVA, V. 2003. Predstavata za choveshkata dobrota v rumanskata frazeologiya. – V: ASENOVA, P. (sast.). Aktualni problemi na balkanskoto ezikoznanie. Aspekti na izsledvaneto na obshtobalkanskata leksika. Dokladi ot Mezhdunarodna nauchna konferentsiya, Sofiya, 30.09–01.10.2002 g. Veliko Tarnovo: Faber, 2003, 130–137. ISBN 954-775-226-X.

ALEKSOVA, V. 2013. *Svatbenata terminologiya v balgarskiya i rumanskiya ezik (Etnolingvistichno izsledvane)*. Sofiya: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. ISBN 978-954-07-3479-8.

ANTONOVA-VASILEVA, L. et al. 2021: ANTONOVA-VASILEVA, L. (otg. red.). KEREMIDCHIEVA, S., KOCHEVA, A., GARAVALOVA, I. (red. kolegiya). 2021. *Ot traditsionna kam interaktivna lingvogeografiya. Sbornik v chest na sto i desetata godishnina ot rozhdenieto na prof. St. Stoykov (1912–1969)*. Sofiya: Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“. ISBN 978-619-245-193-6.

BDA: *Balgarski dialekten atlas*. 1964–1981. Sast. pod rakovodstvoto na S. STOYKOV i S. B. BERNSHTEYN. T. 1–4. Sofiya: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.

BDA-EM: IVANOV, Y. 1972. *Balgarski dialekten atlas. Balgarskite govori v Egeyska Makedoniya. T. 1. Dramsko, Syarsko, Valovishtko i Zilyahovsko*. Sofiya: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.

BDA-OT: *Balgarski dialekten atlas. Obobshtavasht tom. Ch. I–III. Fonetika. Aktsentologiya. Leksika*. KOCHEV, I. (otg. red.), KOSTOVA, T., KYAEVA, E., TETOVSKA-TROEVA, M. (red.). Sofiya: Izdatelska kashta „Trud“, 2001. ISBN 954-90344-1-0.

- Ch. IV. *Morfologiya*. TETOVSKA-TROEVA, M. (gl. red.), KYAEVA, E. (zam. gl. red.), ANTONOVA-VASILEVA, L., VITANOVA, M., KEREMIDCHIEVA, S. (red.). Sofiya: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite „Prof. Marin Drinov“, 2016. ISBN 978-954-322-857-7.
- BDA-TsB: BOZHKOVA, R. 1986. *Balgarski dialekten atlas. Severozapadnite balgarski govori v Tsaribrodsko i Bosiligradsko*. Sofiya: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite.
- BDLT: ALEXANDER, R., ZHOBOV, V. *Bulgarian Dialectology as Living Tradition*. 2011–2024. <http://bulgariandialectology.org/> [Accessed 15 April 2024].
- BER: *Balgarski etimologichen rechnik*. T. 1–8. Sofiya: Izdatelstvo na Balgarskata akademiya na naukite, 1971–2017.
- BSRL: HOLIOLCHEV, H., MLADENOV, M., RADEVA, L. 2012. *Balgarska semeynorodova leksika. Entsiklopedichen rechnik*. Sofiya: Iztok-Zapad. ISBN 978-619-152-143-2.
- DWDS: *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart*. Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften. <https://www.dwds.de/> [Accessed 15 April 2024].
- ECultFood. *Digitalizarea patrimoniului cultural alimentar (eCULTFOOD). Regiunea Bacău*. 2016–2018. *Colecție digitală a patrimoniului alimentar românesc și transfer spre societate (FOODie)*. 2020–2022. <http://ecultfood.ub.ro/> [Accessed 15 April 2024].
- EhSSJa: TRUBACHEV, O. N., ZHURAVLEV, A. F., VARBOT, Zh. Zh. (red.). *Ehtimologicheskij slovar' slavyanskikh jazykov. Praslavyanskij leksicheskiy fond*. T. 1–. Moskva: Nauka, 1974–.
- FASMER, M. 1967–1973. *Etimologicheskij slovar' russkogo yazyka*. Perevod s nemeckogo i dopolneniya O. N. Trubacheva. T. 1–4. Moskva: Progress.
- GARAVALOVA, I. 2020. The Bulgarian dialect names of the cat. – *Papers of BAS. Humanities and Social Sciences* 7, № 2, 2020, 103–116. ISSN (print) 2367-6248; ISSN (online) 2603-4832.
- GARAVALOVA, I. 2021. Analysis of the Slavic linguistic material of the ways of the denomination of the domestic cat, subject to mapping on the onomasiological map prepared for publishing in ALE. – In: NEVACI, M., FLOAREA, I. FARCAȘ, I.-M. (eds.). *Ex Oriente lux. In honorem Nicolae Saramandu*. Alessandria: Edizioni dell'Orso, 2021, 541–554. ISBN 978-88-3613-181-5 («La colonna infinita» 14, ISSN 1828-809X).
- DAHMEN, W., KRAMER, J. 1985, 1994. *Aromunischer Sprachatlas*. Bd. 1. Hamburg: Helmut Buske Verlag, 1985. Bd. 2. Veitshöchheim bei Würzburg: Lehmann, 1994.
- Interaktivna kulinarna karta na balgarskata ezikova teritoriya*. <https://kulinar.ibl.bas.bg/> [Accessed 25 April 2024].
- Karta na dialektната delitba na balgarskiya ezik*. https://ibl.bas.bg/bulgarian_dialects/ [Accessed 25 April 2024].
- KEREMIDCHIEVA, S. 1985. Dialektnite slovoobrazovatelni varianti na leksemita *kamak, kremak, plamak i remak* v svetlinata na nay-novite dannii na lingvistichnata geografiya. – *Balgarski ezik*, 35, № 2, 1985, 104–109. pISSN 0005-4283, eISSN 2603-3372.
- KOSESKA, V. 1972. *Bułgarskie słownictwo meteorologiczne na tle ogólnosłowiańskim*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej akademii nauk.

- Lingvogeografsko izsledvane na vzaimovrazkata mezhdu balgarskata i evropeyskata dialektna leksika*. Proekt № DN 20/11 ot 11.12.2017, finansiran ot FNI. <https://www.lexicalgeolinguistic.org/Dialects/> [Accessed 25 April 2024].
- MDABJa 1: SOBOLEV, A. N. (red.). 2005. *Malyj dialektologicheskij atlas balkanskikh jazykov. Seriya leksicheskaja. T. 1. Leksika dukhovnoj kul'tury*. München: Biblion Verlag. ISBN 3-932331-53-2.
- MLADENOV, M. SL. 2008a. Arealna harakteristika na romanski elementi v balgarskite dialekti. – V: MLADENOV, M. SL. *Dialektologiya. Balkanistika. Etnolingvistika*. MLADENOVA, D., MLADENOVA, O., KOLEV, G. (sast. i red.). Sofiya: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 236–272. ISBN 978-954-07-2684-7.
- MLADENOV, M. SL. 2008b. Arealna harakteristika na gratskite zaemki v balgarskite dialekti. – V: MLADENOV, M. SL. *Dialektologiya. Balkanistika. Etnolingvistika*. MLADENOVA, D., MLADENOVA, O., KOLEV, G. (sast. i red.). Sofiya: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“, 211–235. ISBN 978-954-07-2684-7.
- MLADENOVA, D. 2001. Kam vaprosa za odnositelnata hronologiya na zapadno-iztochno delenie na balgarskite govori. – V: TODOROV, V. (sast.). *Izsledvaniya v chest na chl.-kor. profesor Strashimir Dimitrov. T. 1*. Sofiya: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, 154–184. ISBN 954-430-832-6.
- MLADENOVA, D. 2006. *Zvezdoto nebe nad nas. Etnolingvistichno izsledvane na balkanskite narodni astronimi*. Sofiya: Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“. ISBN 954-322-049-2; 978-954-322-049-6.
- MLADENOVA, D. 2024. *Ot lingvistichna geografiya kam arealna lingvistika. Teoriya i praktika na analiza na kasni yavleniya v balgarskiya ezik*. Vtoro dopalнено izdanie. Sofiya: Fakultet po slavyanski filologii, Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski“. ISBN 978-619-7433-27-2; 978-619-7433-28-9 (pdf). DOI <https://doi.org/10.60056/AM.2024.28.560>.
- MLADENOVA, O. 1998. *Grapes and Wine in the Balkans. An Ethno-Linguistic Study*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- MLADENOVA, O. 2007. *Definiteness in Bulgarian. Modelling the Processes of Language Change*. (Trends in Linguistics. Studies and Monographs 182). Berlin, New York: Mouton de Gruyter. ISBN 978-3-11-019557-6. ISSN 1861-4302.
- NALRR-Moldova și Bucovina: *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova și Bucovina*. Vol. 1. ARVINTE, V., DUMISTRĂCEL, S., FLOREA, I. A., NUȚĂ, I., TURCULEȚ, A. București: Editura Academiei, 1987. Vol. 2. ARVINTE, V., DUMISTRĂCEL, S., FLOREA, I. A., NUȚĂ, I., TURCULEȚ, A. Iași: Editura Academiei Române, 1997. Vol. 3. ARVINTE, V., DUMISTRĂCEL, S., TURCULEȚ, A., BOTOȘINEANU, L., HREAPCĂ, D., OLARIU, F.-T., OLARIU, V. Iași: Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, 2007. Vol. 4. ARVINTE, V., DUMISTRĂCEL, S., TURCULEȚ, A., BOTOȘINEANU, L., HREAPCĂ, D., OLARIU, F.-T., OLARIU, V. Iași: Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, 2014. Vol. 5. Material cules de ARVINTE, V., DUMISTRĂCEL, S., FLOREA, I. A., NUȚĂ, I., TURCULEȚ, A. și redactat de DUMISTRĂCEL, S., BOTOȘINEANU, L., OLARIU, F.-T., OLARIU, V., COHAL, A.-L. Iași: Editura Universității “Alexandru Ioan Cuza”, 2022.
- OEK: MLADENOVA, O., D. MLADENOVA, V. STOYKOV. *Orvaddunavski elektronen*

- korpus. Dopalenie kam „Balgarskite govori v Rumaniya“ ot Maksim Mladenov. / Transdanubian Electronic Corpus. Supplement to “Bulgarian Dialects in Romania” by Maxim Mladenov. 2001–2020. <http://www.corpusbdr.info/?lang=bg> [Accessed 25 April 2024].*
- OLA: *Obshheshlavyanskij lingvisticheskij atlas. Seriya fonetiko-grammaticheskaya*. Vyp. 1–. 1988–. *Seriya leksiko-slovoobrazovatel'naya*. Vyp. 1–. 1988–.
- OLA Voprosnik: *Voprosnik Obshheshlavyanskogo lingvisticheskogo atlasa*. Moskva: Nauka, 1965.
- PLOTNIKOVA, A. A. 2004. *Ehtnolingvisticheskaja geografija Juzhnoj Slavii*. Moskva: Indrik. ISBN 5-85759-287-9.
- PLOTNIKOVA, A. A. 2013. Vesennie zaklinatel'nye formuly izgnaniya gadov. – V: PLOTNIKOVA, A. A. *Juzhnye slavyane v balkanskom i obshheshlavyanskome kontekste: ehtnolingvisticheskie ocherki*. Moskva: Institut slavyanovedeniya RAN, 66–122. ISBN 978-5-7576-0294-3.
- Slovenski narečni atlas*. <https://sna.si/> [Accessed 25 April 2024].
- SP: *Słownik prasłowiański*. Ed. by Fr. Sławski. Vol. 1–. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Wydawnictwo Polskiej akademii nauk. 1974–.
- STOYKOV, ST. 1968. Kam balgarskoto dialektno slovoobrazuvane (Slovoobrazovatelni varianti na leksemite „kamak“, „kremak“, „plamak“ i „remak“). – *Balgarski ezik*, 18, № 4–5, 1968, 358–368. pISSN 0005-4283, eISSN 2603-3372.
- TRUBACHEV, O. N. 1959. *Istorija slavyanskikh terminov rodstva i nekotorykh drevnejshikh terminov obshhestvennogo stroja*. Moskva: Izdatel'stvo Akademii nauk SSSR.
- VITANOVA, M. 1999–2000. Narechiya za vreme v balgarskite dialekti. – *Balgarski ezik*, 48, № 3, 1999–2000, 56–60. pISSN 0005-4283, eISSN 2603-3372.
- WILD, B. 1983. *Meglenorumänischer Sprachatlas*. Hamburg: Helmut Buske Verlag.

Assoc. Prof. Darina Mladenova, PhD

ORCID: 0000-0002-9698-6331

Department of General, Indo-European and Balkan Linguistics

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Sofia, Bulgaria

e-mail: dmaksimovm@uni-sofia.bg